

Тема 6.4

Як ринковий попит та ринкова пропозиція визначають ціни товарів

Ця тема пояснює, як ринки дають відповіді на основні економічні питання «Як виробляти?», «Що виробляти?», «Для кого виробляти?» та дозволяє усвідомити значення ринкової ціни і конкуренції для всіх учасників обміну. Для кращого розуміння теми вам варто знати зміст ключових термінів, попит і обсяг попиту, пропозиція та обсяг пропозиції, ринкова рівновага; рівноважна ринкова ціна, дефіцит та надлишок товару на ринку, нецінові чинники зміни попиту і пропозиції, монополія, монопсонія.

Ключові здобутки
у вивченні теми

3D

Думаємо, досліджуючи ринкові механізми — попит, пропозицію, конкуренцію.

Дбаємо про інтереси покупців і продавців.

Діємо, визначаючи параметри ринкової рівноваги, та прогнозуємо зміну ціни товару.

www.freeplk.com

Роздивіться зображення. Як ви думаєте, хто визначає ціни товарів, що продаються в супермаркеті?

Чому ціни на однакові товари в різних торговельних закладах можуть бути різними?

Модуль 1

Попит і пропозиція, ринкова ціна

Громадянська реклама

У грі є переможці і переможені. Але ділова угода завжди вигідна для обох сторін. Якщо і покупець, і продавець так не вважатимуть, вони не укладуть угоду.

Людвіг фон Мізес

■ **Ринок** — це відносини між продавцями і покупцями певного товару (ресурсу чи блага), які представлені операціями купівлі-продажу за допомогою грошей.

■ **Рівноважна ринкова ціна** — ціна, що встановлюється за умов рівності обсягу попиту і обсягу пропозиції на ринку.

Більшість людей, говорячи про ринок, мають на увазі місце, де продаються одночасно сільськогосподарські товари, одяг і предмети першої необхідності, наприклад — супермаркет. Однак з погляду економічної науки ринок — це взаємовідносини продавців і покупців **певного товару**.

Продавці	Покупці
здійснюють пропозицію товару	формують попит на товар
Пропозиція (англ. supply) — готовність продавців продати різну кількість певного товару за різними цінами.	Попит (англ. demand) — готовність покупців купувати різну кількість певного товару за різними цінами упродовж певного періоду
Обсяг пропозиції (англ. quantity supply) — обсяг товару, що продавці готові запропонувати за певною ціною	Обсяг попиту (англ. quantity demand) — кількість товару, що готові купити покупці за певною ціною
Закон пропозиції: залежність між ціною і обсягом продажів пряма, тобто, чим вища ціна, тим більше товарів готові продавати продавці.	Закон попиту: залежність між ціною і обсягом товару обернена, тобто чим вища ціна, тим менше купуватимуть покупці.

Результатом взаємодії великого числа продавців з великою кількістю покупців є ринкова рівновага — стан ринку, коли збігаються інтереси більшості учасників ринкових угод і встановлюється ринкова рівноважна ціна.

РИНКОВА РІВНОВАЖНА ЦІНА		
Інформує	Регулює	Визначає суспільно-необхідні витрати на виробництво
<p>покупців про можливості придбання певного товару в межах їхніх доходів;</p> <p>продавців про наміри покупців і власні можливості щодо одержання прибутку.</p>	<p>обсяги виробництва певного товару, надаючи сигнали виробникам про готовність покупців купувати більше або менше певного товару, що примушує їх змінювати програму випуску товару.</p>	<p>винагороджуючи тих виробників, які випускають товар з меншою собівартістю;</p> <p>розорюючи тих виробників, що випускають товар з високою собівартістю або низькою якістю.</p>

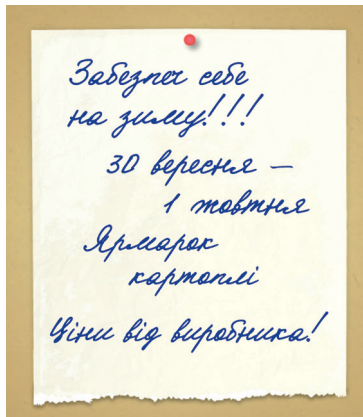
Розділ 6. Взаємодія громадян і держави в досягненні суспільного добробуту

■ **Дефіцит** — обсяг незадоволеного попиту.

■ **Надлишок** — обсяг не проданого товару.

Рекламне оголошення

Якщо хтось із продавців наполягає на ціні, що вища за готовність покупців платити, то він залишиться з нерозпроданим товаром або добровільно буде знижувати ціну.

Якщо покупці не знаходять товар за прийнятною для себе ціною, то вони йдуть з ринку без покупки або змушені будуть платити більше.

Врешті-решт ціна встановлюється на рівні, що врівноважує інтереси більшості продавців і покупців.

Порушення ринкової рівноваги відбувається тоді, коли ціна примусово встановлюється не на рівні рівноважної, а вище чи нижче за неї, що призводить до появи дефіциту — незадоволеного попиту, або надлишку — непроданого товару. Примусове встановлення ціни на ринку можливе лише за змови продавців між собою або за наказом уряду. В обох випадках наслідки примусового встановлення ціни є гіршими за стан ринкової рівноваги.

1. Як формується ціна на ринку картоплі?

Зібравши великий врожай картоплі, фермери і фермерки одного з регіонів України вирішили провести ярмарок, щоб розпродати частку своєї продукції.

Захід був добре розрекламований, тому в суботу на обраному для цієї мети майданчику зібралися 300 фермерів і більше тисячі покупців картоплі.

2. Яку ціну встановлять продавці на картоплю в умовах вільного ціноутворення?

Уявімо, що середня собівартість виробництва одного центнера картоплі (100 кг) цього року у навколишніх господарствах становить 200 грн.

Зазвичай фермери мають декілька можливостей реалізації продукції:

— продати на місці збору врожаю крупним заготівельним компаніям за ціною 2,5 грн/кг одразу великий обсяг продукції;

— продавати значними партіями мережам супермаркетів за середньою закупівельною ціною 4 грн/кг.

— продавати на фермерських ринках, де середня ціна 6 грн/кг, але обсяги продажу на них незначні, торгівля ведеться упродовж осені та зими і продукцію весь час потрібно зберігати у відповідних умовах, щоб не псувалася.

Обговоріть у групах, за якими цінами фермери на ярмарку не будуть продавати картоплю та яка ціна буде для них найпривабливішою?

Ціна за 1 кг, грн	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00	7,00	8,00	9,00	10,00
-------------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	-------

3. Яку ціну будуть готові платити покупці?

Покупцями картоплі на ярмарку є такі категорії:

1. Корпоративні покупці — представники супермаркетів, крамниць, ресторанів, їдалень, що готові купувати картоплю крупними партіями і готові платити в межах 3–4 гривень за кілограм;

2. Населення, що намагається купити картоплю на зиму за нижчою ціною. Поза цим заходом вони мають й інші можливості щодо придбання картоплі (гуртовий і споживчий ринки (ціна за кілограм — 6 грн); супермаркети, крамнички, кіоски (ціна 7–8 грн) та ін.) і добре орієнтується щодо

Тема 6.4. Як ринковий попит та ринкова пропозиція визначають ціни товарів

цін на цей товар у торгівельній мережі. На ярмарок населення йде для того, щоб знайти можливість купити значну кількість товару (заготівля на зиму) за нижчу, аніж в торгівельній мережі ціну.

Обговоріть в групах, за якими цінами покупці відмовлятимуться від купівлі картоплі на ярмарку, а яка ціна їх приваблюватиме найбільше.

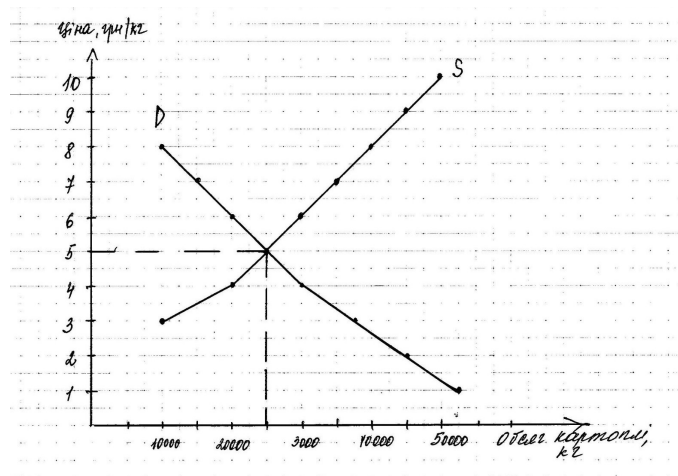
Ціна за 1 кг, грн	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00	7,00	8,00	9,00	10,00
-------------------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	-------

4. Якою буде ціна рівноваги і скільки буде продано картоплі в перший день?

Припустимо, що бажання продавців і покупців щодо ціни і обсягів продажу в перший день ярмарку виглядають так, як наведено в таблиці:

Ціна за 1 кг (P), грн	1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	6,00	7,00	8,00	9,00	10,00
Бажання продавців продати, кг (Qs)	0	0	10 000	20 000	25 000	30 000	35 000	40 000	45 000	50 000
Бажання покупців купити, кг (Qd)	52 500	45 000	37 500	30 000	25 000	20 000	15 000	10 000	0	0

Цю залежність обсягів картоплі, що бажають купити і продати на ярмарку, найкраще проілюструвати графічно:

Графік попиту і пропозиції картоплі на ярмарку в перший день

- Проаналізуйте дані таблиці і графіка та підготуйте відповіді на питання.
- Чи буде продано всю привезену з фермерських угідь картоплю? Поясніть чому?
- Чи всі покупці підуть з ринку з картоплею? Поясніть чому?
- За якою ціною і продавці, і покупці залишаться задоволеними? Який обсяг картоплі буде продано за цією ціною?
- Що станеться, якщо на нашому ярмарку картоплі всі продавці об'єднаються і домовляться тримати ціну на рівні 8 грн/кг і не знижувати її?
- Визначте за шкалою, скільки тоді картоплі куплять покупці, а скільки готові були продати продавці.

Що спостерігатиметься на ярмарку, якщо Держадміністрація надасть розпорядження всім продавцям у день відкриття не оголошувати ціни, вищої від 4 грн. Якими в цьому випадку будуть обсяг попиту і обсяг пропозиції?

Чому і надлишок, і дефіцит товару не відповідають інтересам покупців і продавців?

Web-активність

Якщо ви прагнете краще зрозуміти математичну модель взаємодії попиту і пропозиції, пройдіть за посиланням: відеоурок «Попит і пропозиція».

Модуль 2

Чому змінюється ринкова рівноважна ціна

Ринки ніколи не перебувають у спокої. Зміна попиту і пропозиції на всіх ринках — цілком незалежна від дій підприємців і покупців реальність, що відбувається постійно. Пояснюється це тим, що і на попит, і на пропозицію впливають різноманітні чинники, що можуть їх збільшувати або зменшувати на конкретних ринках у певний період. Відповідно до змін попиту і пропозиції змінюється і ринкова ціна.

Чинники, що збільшують або зменшують попит	Чинники, що збільшують або зменшують пропозицію
<ol style="list-style-type: none">1) зміна кількості покупців;2) зміна доходів покупців;3) зміна смаків покупців (сезон, мода, вплив реклами);4) зміна очікувань покупців;5) зміна цін товарів-замінників або доповнюючих товарів.	<ol style="list-style-type: none">1) зміна кількості продавців;2) зміна вартості ресурсів, використаних у виробництві товару;3) зміна економічних умов (спад ділової активності, зміна розмірів оподаткування);4) зміна технологій виробництва та їхньої продуктивності;5) природні та техногенні катастрофи (аварії, погіршення кліматичних умов, землетруси, війни тощо) або поява нових ресурсів і технологій.

Досліджуємо
та обговорюємо

Як передбачати зміни ринкової кон'юнктури?

Обговоріть у групах, як схематично зміняться попит і пропозиція картоплі на ярмарку на другий день і як це вплине на ринкову ціну, якщо (кожну ситуацію розглядайте окремо від іншої тільки у порівнянні з першим днем):

- 1) сильна злива в першій половині дня примусила більшість можливих покупців картоплі залишитися вдома;
- 2) на другий день на ярмарок приїхали більше фермерів, що привезли додатково 3 тонни картоплі;
- 3) напередодні по телебаченню було показано передачу, в якій повідомлялося, що велику частку цього річного врожаю українські фермери продали за кордон і можливо взимку ціна місцевої картоплі зросте до 10–12 гривень за кілограм.

Модуль 3

Яке значення для встановлення рівноважної ціни має конкуренція

■ **Монополія** — наявність на ринку одного крупного продавця товару.

■ **Моносонія** — наявність на ринку одного крупного покупця (монополія покупця).

Ринки ефективно функціонують лише за умов досконалої конкуренції, коли на ринку певного товару одночасно пропонують товар багато дрібних виробників і багато покупців готові купувати цей товар незначними партіями. Продавці і покупці в цьому випадку не можуть значно вплинути на ринкову ціну і вона встановлюється внаслідок здійснення багатьох добровільних угод.

Однак не всі ринки в реальній економіці є досконало конкурентними. На окремих ринках можуть з'являтися крупні гравці, які спроможні або продавати значний обсяг товару, або купувати більшу частину ринкового обсягу пропонування. Такі ринки називають ринками недосконалої конкуренції. Крайнім випадком відсутності конкуренції є монопольні ринки. Оскільки така організація ринкових відносин не бажана для суспільства, держава бере на себе зобов'язання контролювати ринки тих товарів, де вже існує монополія, чи вони наближаються до монопольного стану. Здійснює такий контроль спеціальний державний орган — Антимонопольний комітет.

Досліджуємо
та обговорюємо

Неефективні ринки

Обговоріть в групах, що відбуватиметься на ярмарку картоплі, якщо:

1) на ярмарок вранці, ще до приходу покупців, приїхав представник крупної торговельної мережі супермаркетів і запропонував всім продавцям ціну — 5 гривень за весь обсяг продукції;

2) весь обсяг картоплі на ярмарок привіз лише один крупний продавець — трейдер і продає за ціною 7 гривень урозраб і 6 гривень — при купівлі більше 100 кг.

Чи можна вважати ціну, що складеться на монопольних ринках, прийнятною для суспільства?

Web-активність

Перейдіть за QR-посиланням. На прикладі інформації про те, що утримало ринок первинної житлової нерухомості від обвалу з'ясуйте, як фахівці аналізують ринки.

Застосуйте набуті знання та досвід

Опираючись на знання, здобуті у ході вивчення цієї теми, визначте оптимальний період для закупівлі канцтоварів для нового навчального року. Обґрунтуйте свою думку.

Якщо держава змусить виробників шкільного приладдя продавати їх в будь-який період часу за сталою ціною, чиїм інтересам це відповідатиме?